

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

**VZTAH MEZINÁRODNÍHO PRÁVA A VNITROSTÁTNÍHO
PRÁVA (TEORETICKÉ KONCEPCE A PRAKTICKÉ ŘEŠENÍ V
ÚSTAVÁCH STÁT)**

Magisterské studium

VII. Ročník SVO
Rok odevzdání: 2014

Autor: Jan Oubázek
Konzultant: JUDr. Alla Tymofeyeva, Ph.D.

estné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VI. ročníku Studentské vědecké a odborné společnosti (SVO) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla předložena do předchozích ročníků SVO a jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním ve veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne 9. 4. 2014

.....

Jan Obrázek

Obsah

Úvod	4
Kapitola I: Poměr vnitrostátního a mezinárodního práva v ústavních mezinárodních právech	7
1.1. Poměr mezinárodního a vnitrostátního práva v českých ústavních mezinárodních právech	7
1.1.1. Ústavní právo mezinárodní právo ve veřejné a poměr k jiným právním systémům, zvláště právo českému Jiřího Malenovského	7
1.1.2. Ústavní právo mezinárodní právo ve veřejné s kazuistikou V. Davida.....	9
1.2. Poměr mezinárodního a vnitrostátního práva v německých ústavních mezinárodních právech	11
1.2.1. Ústavní právo mezinárodní právo ve veřejné Ignaze-Seidla Hohenvelderna	11
1.2.2. Ústavní právo Völkerrecht Karla Doehringa	12
1.3. Srovnání ústavních	14
Kapitola II: Vztah mezinárodního práva a práva vnitrostátního v ústavách států (česká republika a Německá spolková republika)	15
2.1. Vztah mezinárodního práva a práva vnitrostátního v české republice.....	15
2.2. Rozbor článků Ústavy ČR	16
2.3. Poměr mezinárodního práva a práva vnitrostátního ve Spolkové republice Německo	21
2.4. Rozbor článků Základního zákona SRN.....	22
Závěr	25
Seznam literatury	27

ÚVOD

Vztah mezinárodního práva a práva vnitrostátního je bezpochyby jednou z nejdůležitějších otázek mezinárodního práva. Není to pouze otázka aplikovatelnosti mezinárodního práva, ale je to také otázka efektivnosti jeho vymáhání. S trochou nadsázky se dá tvrdit, že otázka vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva je otázkou existence mezinárodního práva. Mezi studenty koluje oblíbená anekdota, která říká, že hlavní problém mezinárodního práva je ten, že není právo.¹ A se proti tomuto vtípu dá použít spousta námitek, ale dá se na něm najít i kousek pravdy. Kdyby mezinárodní právo nemělo vliv v právu vnitrostátním, těžko si představit, že by plnilo nějaký smysl. Podle takového práva by se každý choval jen tak dlouho, dokud by se mu to hodilo. Mezinárodní právo nedisponuje žádným mocenským aparátem, kterým by bylo schopné sebe samo vynutit a tak musí spoléhat na chování států, které závazky přijaly za své *Mezinárodní právo nezná žádného svého etníka, proto je donucování v rukou států*.²

O důležitosti vztahu vnitrostátního a mezinárodního práva svědčí i judikatura Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti, kdy jeden z prvních rozsudků – rozsudek v kauze Lotus³ se týkal vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva.

O základní popis vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva se snaží dvě teorie – teorie monismu a teorie dualismu. Debata o vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva byla nejživější v minulém století, obzvláště po skončení první resp. druhé světové války a v souvislosti se vznikem nadstátních organizací jako je například Evropská unie. V současnosti debata o vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva stále probíhá, ale na kterém autorům se zdají obě „klasické“ teorie monismu i dualismu překonané. *Monismus a dualismus by měly přestat být východiskem pro teoretické a doktrinní debaty o vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva. Z akademického hlediska se jedná o intelektuální umrlce z čas minulých a měly by jim být dopřány odpovídky*.⁴

V souvislosti s nutností nového východiska pro debaty o vztahu vnitrostátního a mezinárodního práva se poslední dobou stále častěji mluví o tzv. racionalismu i pluralismu. Tyto nové přístupy ke vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva jsou velmi zajímavé, už

¹ <http://pravnicke-zkazky.tumblr.com/image/78237834346>

² Wintz, J.: Principy českého ústavního práva, 2. vydání, Aleš Beníšek, Plzeň 2013, str. 225

³ Lotus case (France v. Turkey), P.C.I.J. Reports, Series A, No 10.

⁴ Erika de Wet, The Reception Process in Belgium and the Netherlands, in THE RECEPTION OF THE ECHR IN EUROPE, Helen Keller & Alec Stone-Sweet eds., Oxford Univ. Press 2008

jenom proto, že část odborné veřejnosti je za nic nového nepovažuje, jen za nějakou formu monismu či dualismu. Téma těchto „nových přístupů“ ke vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva může být zajímavým tématem pro příští rok, soudě podle toho, že autor se rozhodl jimi nezabývat a vnovat se klasickým východiskům.

Autor této práce zastává názor, že pochopení těchto východisek vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva je klíčové pro pochopení souasných úprav vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva. Souasná vnitrostátní úprava při svém vzniku nevycházely z ničeho jiného, než byly „klasické“ teorie monismu a dualismu.

Tato práce se zabývá teoretickým vztahem práva mezinárodního a práva vnitrostátního a snaží se najít drobné rozdíly mezi popisem tohoto vztahu v učebnicích mezinárodního práva českých a německých. Pro porovnání autor zvolil učebnici profesora Jiřího Malenovského – Mezinárodní právo veřejné a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému,⁵ učebnici profesora Vladislava Davida – Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou⁶ a z německých pak učebnici Karla Doehringa⁷ a Ignaze Seidl-Hohenvelderna.⁸ Tyto učebnice nebyly vybrány náhodou, učebnice profesora Malenovského je nejobsaáhlejší česká učebnice v této problematice, učebnice Mezinárodní právo s kazuistikou nabízí poněkud odlišný pohled na tento vztah, učebnice Ignaze Seidla-Hohenvelderna je natolik kvalitní, že byla přeložena do několika cizích jazyků (mj. do češtiny) a není vzácným učebním textem německých právnických fakult, učebnice Karla Doehringa se překládá do češtiny nedokonalě, ale také figuruje mezi souasnými učebními texty na německých univerzitách.

První kapitola práce se věnuje právnímu popisu vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva z pohledu každé z výše uvedených učebnic.

Druhá kapitola práce přechází od teorie k praxi a snaží se na textech Ústavy ČR a Základního zákona SRN najít příklady prolínání teoretických východisek s praxí. Tyto dvě ústavy byly zvoleny díky své otevřenosti mezinárodnímu právu, vzájemná blízkost a dostupnost studijních materiálů. Přirovnáním bylo prozkoumat vztah mezinárodního a vnitrostátního práva v ústavách více států, ale vzhledem k obsáhlosti tématu a limitaci délky práce skončilo nakonec u Ústavy ČR a Základního zákona SRN. Práce srovnává některá ustanovení Ústavy ČR a Základního zákona.

⁵ Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému, 5. Podstatně upravené a doplněné vydání, Doplněk, Brno 2008

⁶ Vladislav David – Pavel Sladký – František Zbořil: Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 1. vydání. Leges, Praha 2008

⁷ Doehring, K.: Völkerrecht: ein Lehrbuch, 2. vydání, C.F. Müller, Mnichov 2004

⁸ Ignaz Seidl-Hohenveldern, 3. vydání, přeložila Monika Pauknerová, Aspi, Praha 2006

Práce se snaží analyzovat teoretická východiska vztahu vnitrostátního a mezinárodního práva a analýzou textu ústav a dedukcí najít uplatnění těchto východisek v jednotlivých ústavách. Články ústav jsou též porovnávány mezi sebou. Tato komparace pomáhá pochopení vztahu teoretických východisek a přístupu ústavy k mezinárodnímu právu.

Kapitola I: Pom r vnitrostátního a mezinárodního práva v u ebnicích mezinárodního práva ve ejného

1.1. Pom r mezinárodního a vnitrostátního práva v eských u ebnicích mezinárodního práva

eské u ebnice mezinárodního práva ve ejného v nují kapitole vztahu mezinárodního práva a práva vnitrostátního o n co v tší prostor, než tak iní u ebnice n mecké. D vod , pro tomu tak je, se dá najít více. Velmi d ležitou roli hraje relativn nedávná zm na politického systému eské republiky a snaha o následnou integraci do mezinárodního spole enství, jak jen nejrychleji to šlo. Tato snaha souvisela s nutností nové úpravy vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva a stránky u ebnic v nují se teoretickým východisk m tohoto pom ru jsou logickým vyúst ním tohoto vztahu. U ebnice teoreticky popisují vztah mezinárodního a vnitrostátního práva a poté se snaží n jakým zp sobem ukázat teoretická východiska v ústavní praxi R. U ebnice Ji ího Malenovského dává o tomto tématu vzhledem k svému zam ení a rozsahu mnohem více vy erpávající informace než u ebnice V. Davida. U ebnice V. Davida nabízí ale zajímavý p ístup, který se od snaží o vysv tlení problému na základ logické úvahy oproti výkladov jšímu p ístupu u ebnice Malenovského.

1.1.1. U ebnice J. Malenovského Mezinárodní právo ve ejné a pom r k jiným právním systém m, zvlášt právu eskému

Ze všech u ebnic, ze kterých jsem erpal, se vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva v nuje nejvíce u ebnice pana profesora Malenovského, o emž sv d í už samotný název u ebnice - Mezinárodní právo ve ejné a pom r k jiným právním systém m, zvlášt právu eskému. Pom r mezinárodního práva a práva ve ejného vysv tluje na tradi ních teoriích monismu a dualismu.

Monismus vychází z p edstavy, že právo je ned litelné a že právo mezinárodní a právo vnitrostátní tvo í jednotný celek. Tento celek je vnit n bezrozporný a má jasn daná pravidla, která vylu ují vnit ní konflikty. *Norma nižší právní síly, jež by byla v rozporu s normou vyšší právní síly, nemá právo na existenci, jsou stižena neplatností. Mezi normami stejné právní síly se uplatní princip lex posterior derogat priori* ⁹ Monismus se dále d lí na monismus s

⁹ Malenovský, J.: Mezinárodní právo ve ejné, jeho obecná ást a pom r k jiným právním systém m, zvlášt právu eskému, 5. Podstatn upravené a dopln né vydání, Dopln k, Brno 2008 str. 410

primátem mezinárodního práva a na monismus s primátem vnitrostátního práva.

Monismus s primátem vnitrostátního práva pokládá mezinárodní právo za vnější státní právo (G. Jellinek – *ausseres staatsrecht*). V této teorii vystupuje stát jako naprostý suverén, který nemůže přijmout závazek vůči jinému státu a sebe tím tak omezit. Státy tedy vytvářejí normy mezinárodního práva obdobně jako práva vnitrostátního – jednostranným projevem v le. Malenovský tuto teorii kritizuje. *Primátem vnitrostátního práva by mezinárodní právo bylo zbaveno schopnosti přiklenout vnitrostátní společnosti a právní diskontinuitu jednotlivých členů mezinárodní společnosti.(tj. revoluci).*¹⁰ Navíc tato teorie nikterak nevysvětluje vznik mezinárodního obyčejného práva. Vzhledem ke svému charakteru a k téměř úplnému zachování státní suverenity nepřekvapí konstatování, že teorie monismu s primátem vnitrostátního práva měla v tšinu příznivců v Prusku (19. století, tzv. Bonnská škola) a v Sovětském svazu. (do XX. sjezdu KSSS - roku 1956)¹¹

*Učení o primátu mezinárodního práva dosahuje jednoty systému práva tím, že podřizuje vnitrostátní právo cestou delegace pravomoci mezinárodnímu právu*¹² Primát mezinárodního práva znamená omezuje suverenitu států. Suverenita v této teorii funguje pouze jako souhrn kompetencí státu, které mu byly delegovány mezinárodním právem. Jedná se tedy o suverenitu omezenou, v mantinelech pozitivně vymezených mezinárodním právem. Až by se mohla zdát, že tato teorie odráží současný stav mezinárodní společnosti, není to pravda a tato teorie je předmětem kritiky. Monismus s primátem mezinárodního práva nutně předpokládá existenci mezinárodního práva před právem vnitrostátním. Historie ale potvrzuje opak – nejdříve byly suverénní státy a až následně vzniklo mezinárodní právo. Pro přesnost je třeba uvést, že existují i situace opačné, ale to pouze spíše výjimečně. Například v nich, kterých mezinárodních prostorech je vyloučen výkon svrchovanosti. Mezinárodní právo zde tedy přebírá primát (například mezinárodní vody). Další důvod pro kritiku monismu s primátem mezinárodního práva je pravidlo o svobodě jednání států. Stát nemá vše to, co mu mezinárodní právo nezakazuje. Při následné aplikaci primátu mezinárodního práva by stát mohl činit tedy jen to, co je mu povoleno. Pokud by mezinárodní právo mělo, musel by se stát jistěho jednání zdržet. *Uplatnění dokonalé konstrukce monismu s primátem mezinárodního práva je si možno představit jen v rámci jakéhosi světového*

¹⁰ Malenovský, J.: Mezinárodní právo ve světové, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému, 5. Podstatně upravené a doplněné vydání, Doplněk, Brno 2008 str. 414

¹¹ Ibid str. 414

¹² Ibid. 410

*federativního státu, v němž by mezinárodní právo plnilo roli „ústavy“.*¹³

Monistická teorie se obecně považuje za překonanou.¹⁴ Malenovský také nepovažuje monistickou teorii za přesvědčivou, když logicky namítá, že systém, který proklamuje jednotu práva, nemůže popouštět dělení na vnitrostátní a mezinárodní práva, což jde proti samotné podstatě této teorie.

Dualismus předpokládá existenci dvou samostatných právních systémů – práva mezinárodního a práva vnitrostátního. *Jedná se o různé právní systémy opírající se o odlišné subjekty, prameny, orgány jurisdikce a sankce, jakož i o nestejnou povahu upravovaných společenských vztahů,*¹⁵ Pokud chce mezinárodní právo upravovat vnitrostátní záležitosti (např. Ochrana lidských práv), musí být mezinárodní právo recipováno (tj. přijato, přeneseno, učiněno závazným) do vnitrostátního právního řádu.

Malenovský teorii dualismu kritizuje. Vývoj mezinárodního práva popel, že by mezinárodní právo a právo vnitrostátní měly různé prameny, subjekty a objekty. Jednotlivec se stal subjektem mezinárodního práva (např. válečné zločiny), objekt (upravované vztahy) jsou stále širší (např. ochrana životního prostředí) a prolínají se.

1.1.2. Uebnice Mezinárodní právo ve ejné s kazuistikou V. Davida

Zajímavý a poněkud odlišný pohled přináší uebnice V. Davida a spol., která vtahuje do koncepcí monismu a dualismu zásady formální logiky. Dualismus také pokládá na založený na rozdílnosti práva mezinárodního a vnitrostátního. *Osamostatněním obou právních sfér je vyloučen obsahový vztah mezi mezinárodním a vnitrostátním právem.*¹⁶ Mnohem více než jiní autoři ale zdrazuje, že právo mezinárodní je v dualistickém pojetí funkčně nadřazené právu vnitrostátnímu. Z tohoto autor logicky usoudil, že plní-li dualistický stát normu mezinárodního práva, nemůže nastat porušení normy práva vnitrostátního. *Porušení normy mezinárodního práva nemůže tedy povodit neplnění vnitrostátní, ale jen neplnění normy mezinárodního práva.*¹⁷

¹³ Malenovský, J.: Mezinárodní právo ve ejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému, 5. Podstatně upravené a doplněné vydání, Doplněk, Brno 2008 str. 416

¹⁴ Viz citace 2

¹⁵ Malenovský, J.: Mezinárodní právo ve ejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému, 5. Podstatně upravené a doplněné vydání, Doplněk, Brno 2008 str. 411

¹⁶ Vladislav David – Pavel Sladký – František Zbořil: Mezinárodní právo ve ejné s kazuistikou. 1. vydání. Leges, Praha 2008, str. 67

¹⁷ Vladislav David – Pavel Sladký – František Zbořil: Mezinárodní právo ve ejné s kazuistikou. 1. vydání. Leges, Praha 2008, str. 83

Plní-li stát své povinnosti podle práva vnitrostátního, ale v rozporu s právem mezinárodním, nese stát odpovědnost mezinárodní právní. Monismus s primátem vnitrostátního práva je vysvětlován odkazem na G. Jellineka a jeho teorii suverenity, která umožňuje závaznost mezinárodního práva jen jednostranným projevem vůle státu. Monismu s primátem mezinárodního práva se autor vnuje o něco méně, zmíní uje, že se jedná o koncept vzniklý z teorie H. Kelsena a jeho pojmu Grundnorm, kdy tato „prvotní norma“ je teoreticky norma mezinárodního práva, která stála za vznikem všech ostatních norem.

1.2. Poměr mezinárodního a vnitrostátního práva v německých ústavních zásadách mezinárodního práva

Mnou zkoumané německé ústavní zásady mezinárodního práva ve srovnání se odlišnými liší především v popisu současných situací, která převládá ve světě. Zatímco německé používají vztah mezinárodního a vnitrostátního práva pouze jako teoretická východiska pro pochopení problému a samotný poměr ve skutečném světě popisují jako praxi teorií monismu a dualismu, německé ústavní zásady si vybírají jednu z variant (umírněný monismus s primátem mezinárodního práva i umírněný dualismus) a na jeho základě popisují současnou situaci ve světě. Může se zdát, že německé ústavní zásady problematiku zjednodušují, nicméně ani jedna z mnou zkoumaných ústavních zásad nevidí výchozí teorie monismu a dualismu absolutně a ve výsledku se blíží německému relativnějším pojetí.

1.2.1. Ústavní zásady Mezinárodní právo ve srovnání Ignaze-Seidla Hohenvelderna

Ústavní zásady profesora Ignaze-Seidla Hohenvelderna vysvětluje rozdíl mezi mezinárodním právem a právem vnitrostátním na základě rozdílů v dovedení platnosti. *Zatímco vnitrostátní právo vzniká v rámci zákonodárce a subordinací subjekt, mezinárodní právo vzniká přes všechny lidi, tudíž spíše koordinací.*¹⁸ Právě tento rozdíl je podle něj zásadní pro dualistickou teorii. Vzápětí ale dualismus kritizuje a to hned několika argumenty. Mezinárodní právo v dnešní době dospělo do takové fáze, kdy zakládá práva a povinnosti jednotlivců, což podle klasického chápání dualismu v pojetí Anzilottiho i Triepala nepřicházelo v úvahu. Zároveň všeobecně přijímané konstatování, že pokud je zákon v rozporu s mezinárodním právem, jedná se o porušení mezinárodního práva, je s tímto klasickým chápáním ve sporu.

Obě subkategorie monismu jsou vysvětlovány na základě konfliktu mezinárodního práva a práva vnitrostátního. Při aplikaci monismu s primátem práva vnitrostátního, bude mít právo vnitrostátní „vždy navrch“ v případě konfliktu s právem mezinárodním, nebo pouze státy mohou právo vynucovat. Profesor Hohenveldern toto zdůvodnění ovšem vyvrací, když tvrdí, že není pravda, že by právo mohly vynucovat pouze státy. Zároveň zmíní, že teorie monismu s primátem vnitrostátního práva není státy příliš aplikovaná. Skutečnou převládající situaci ve světě je popisován jako umírněný monismus s primátem mezinárodního práva. *Umírněný monismus je v souladu s praxí vykonávanou ve všech státech. Tato praxe odpovídá právnímu přesvědčení, že každý stát nese národ.* Již vzhledem k tomu, nemůže být v rozporu s

¹⁸ Ignaz Seidl-Hohenveldern, 3. vydání, přeložila Monika Pauknerová, Aspi, Praha 2006 str. 115

mezinárodním právem. ¹⁹ Na rozdíl od Scelleho, který vidí primát mezinárodního práva jaksi absolutně, kdy veškeré vnitrostátní práva rozporné s právem mezinárodním prohlašuje za neplatné, Hohenveldern preferuje umírněnější vztah, kdy jako neplatné označuje pouze to vnitrostátní právo, které je v rozporu s mezinárodním právem humanitární povahy. Je tedy nutné dodržovat vnitrostátní právo, s výjimkou práva válečného. Zároveň upozorňuje Hohenveldern na skutečnost, že primát mezinárodního práva se projevuje i v *rozhodnutí mezinárodních soudů, které hodnotí rozhodnutí mezinárodních soudů jen jako fakta. Žádný stát se proto nemůže hájit, že jeho chování, které bylo v rozporu s mezinárodním právem, mu bylo předepsáno ustanoveními jeho ústavy, ostatními zákony nebo rozhodnutí soudů.*²⁰

1.2.2. Uebnisse Völkerrecht Karla Doehringa

Uebnisse Karla Doehringa vychází z předpokladu, že stát je vázán mezinárodním právem a že by měl závazky vyplývající z mezinárodního práva plnit. Pokud stát chce plnit závazky z mezinárodního práva, musí stát být schopen toto právo vynutit na svém území a to v rámci práva vnitrostátního. Mezinárodní právo neobsahuje žádnou normu, která by upravovala vztah mezinárodního a vnitrostátního práva a je tedy pouze v cí státu, jaký způsob zvolí. *Přímá aplikovatelnost mezinárodního práva v právu vnitrostátním je výsledkem teorií monismu a nepřímá aplikace, která vyžaduje speciální recepční akt, je popisována teorií dualismu.*²¹ Monismus je založen na jednotě právního řádu a na teorii Hansa Kelsena a jeho konceptu základní normy. Primát mezinárodního práva by znamenal neplatnost všech vnitrostátních norem, které jsou v rozporu s mezinárodním právem. Podobně jako Malenovský ve své úvaze i Doehring zmíní nutnost hierarchie norem v systému monismu s primátem mezinárodního práva, kde nejvyšší norma je norma práva mezinárodního. Monismus s primátem vnitrostátního práva by vedl k situaci, kdy by mezinárodní právo přestalo být právem, nebo každý ze států by si mohl určit, zda pro něj bude daná norma platit. *Monismus ve smyslu způsobu provedení normy mezinárodního práva do práva vnitrostátního se v praxi stát neprosadil.*²² Mnohem důležitější je dualismus, který se, s jistou mírou inspirace v monistických teoriích, dá použít i na popis současné situace ve světě. Dualismus spoívá podle Doehringa ve volnosti volby způsobu provedení závazku mezinárodního práva. *Pokud stát poruší mezinárodní právo zákonem, soudním rozhodnutím i jiným způsobem, je stát*

¹⁹ Ignaz Seidl-Hohenveldern, 3. vydání, přeložila Monika Pauknerová, Aspi, Praha 2006 str. 113

²⁰ Ibid. str. 115

²¹ Doehring, K.: Völkerrecht: ein Lehrbuch, 2. vydání, C.F. Müller, Mnichov 2004 str. 302

²² Ibid. str. 303

*mezinárodně odpovědným, ale to, zda a jakým způsobem stát sjedná nápravu a uvede vše do souladu s mezinárodním právem ve vlastním jeví v cí státu.*²³ Klíčové pro pochopení dualismu je posun v chápání suverenity státu. Suverenita v současnosti neznamena nezávislost na mezinárodním právu ve vlastním, nýbrž podílení se na tvorbu mezinárodního práva a nezávislost na příkazech vyplývajících z mezinárodního práva ohledně vynucování norem mezinárodního práva.

²³ Doehring, K.: *Völkerrecht: ein Lehrbuch*, 2.vydání, C.F. Müller, Mnichov 2004 str. 303

1.3. Srovnání u ebnic

Nejlepší u ebnicí pro zkoumání vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva je u ebnice Jiřího Malenovského, o čemž svědčí už i název u ebnice. Ostatní u ebnice vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva v ní mají podstatně méně prostoru. Zajímavý je přístup V. Davida a jeho Mezinárodního práva s kazuistikou, které zdůrazňuje logické požadavky monismu a dualismu. Německá u ebnice Karla Doehringa postupuje podobně jako u ebnice V. Davida, kdy se snaží z určitých základních faktů vydedukovat vztah mezinárodního a vnitrostátního práva. U ebnice Malenovského i Hohenvelderna se v tomto ohledu soustředí mnohem více na klasický výklad a nepoužívají právní i logický výklad k vysvětlení problému.

Největší rozdíl mezi německými a českými u ebnic v popisu vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva byl v používání teoretických východisek monismu a dualismu pro popis soustavné situace ve světě. Německé u ebnice postupovaly cestou relativizace jedné z kategorií, která nám umožňuje popisovat vztah mezinárodního a vnitrostátního práva, zatímco české u ebnice popis situace v soustavnosti nechávali jako samostatnou kategorii, kde se maximálně obě aspekty promítají jistě teoretická východiska.

Německé u ebnice jsou ohledně vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva strunnější snad ve všech ohledech, s výjimkou pasáže v novějším díle Hansa Kelsena, se kterým je spojována monistická teorie s primátem mezinárodního práva. V českých u ebnicích je zmíněn jen okrajově, zatímco v německých je jeho přínos v novějším díle podstatně více prostoru.

Všechny u ebnice přináší základní pohled vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva a snaží se popsat nějakým způsobem situaci v dnešním světě. U ebnice J. Malenovského obsahuje více informací než ostatní u ebnice, což ovšem vzhledem k podtitulu knihy není překvapivé.

Závěrem srovnání německých a českých u ebnic se dá konstatovat, že i přes rozdíly v popisu soustavné situace a míru četnosti použití jména Hansa Kelsena jsou české a německé u ebnice srovnatelné a příliš se od sebe neliší.

Kapitola II: Vztah mezinárodního práva a práva vnitrostátního v ústavách států (Česká republika a Německá spolková republika)

2.1. Vztah mezinárodního práva a práva vnitrostátního v České republice

V České a československé republice byl vždy přístup k mezinárodnímu právu velmi opatrný. V době První republiky byl uplatňován dualistický přístup, jak tomu ostatně bylo u většiny tehdejších států. Po roce 1948 bylo na mezinárodní právo zprvu nahlíženo jako na cosi velmi podezřelého a posléze se socialistický tábor pokusil utvořit z mezinárodního práva nástroj prosazení své vlastní moci. Antonio Cassese ve své úvodní knize mezinárodního práva shrnuje čtyři hlavní motivace, které přivedly k formování mezinárodního práva. *I. Snaha posílit „socialistický tábor“ II. Zabránit jakémukoliv vlivu šovinismu západních států do jejich vnitřních záležitostí III. Příklad zachovat dobré vztahy se Západem v zájmu hospodářské výměny a zachování základní bezpečnosti IV. Obrátit na svou stranu maximum rozvojových zemí. Podle Cassese socialistické státy váhaly mezi snahou posunout ostatní státy k ideám blízkým socialismu, zatímco na suverenitu a mírovým soužitím mezi státy.*²⁴ V souvislosti se změnami v roce 1989 a přijetím nové ústavy bylo třeba i nově vytyčit poměr mezinárodního práva a práva vnitrostátního v České republice. Převodní úprava z devadesátých let se ukázala jako nevyhovující, a tak i s ohledem na plánované přistoupení České republiky k Evropské unii, musela proběhnout rozsáhlá novela, která by nově vymezila vztah vnitrostátního a mezinárodního práva. Jedná se o novelu 395/2001 sb., tzv. Euronovelu. Úvodová zpráva k této novele hovoří o *nutnosti opustit izolacionistickou koncepci celého vnitrostátního právního řádu, který mezinárodní právo sice připouští jako zvláštní a oddělený právní systém, ale popírá jeho přímé spojení s vnitrostátním právem.*²⁵ Euronovela podstatně rozšířila okruh inkorporovaných mezinárodních smluv, tedy představila další krok k otevírání českého práva právu mezinárodnímu.²⁶ Východiskem pro vymezení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva jsou články 1 odstavec 2, články 10 a 10a Ústavy.

²⁴ Cassese, A. International Law, Oxford University Press, 2001 Oxford, str. 46 - 47

²⁵ Úvodová zpráva k ústavnímu zákonu 395/2001 sb., dostupná například z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?ct=884&ct1=0&o=3>

²⁶ Scheu, H. Úvod do mezinárodního práva ve veřejného, Auditorium, Praha 2010 str.54

2.2. Rozbor článků Ústavy ČR

Integrační klauzule (čl. 10a)

Článek 10a je integrační klauzulí, pomocí které lze přenést některé pravomoci orgánů České republiky na mezinárodní organizaci či instituci. Článek byl východiskem pro vstup do Evropské unie (dokonce podmínkou). Například oproti Ústavu Slovenska je znění článku 10a širší – hovoří obecně o mezinárodní organizaci či instituci, ne pouze o EU, jak je tomu ve slovenské úpravě. *Říká se tím pádem přenést část svých pravomocí nejen na Evropskou unii, ale také na takovou entitu, jež je subjektem mezinárodního práva, vytváří vlastní právní normy, jež jsou pro členské státy mezinárodně právně závazné, nemá však povahu mezinárodní organizace (např. Mezinárodní trestní soud).*²⁷

Zrušení speciální kategorie smluv o lidských právech

Článek 10 hovoří o mezinárodních smlouvách obecně, smlouvy o lidských právech se řadí pod článek 49 Ústavy (jako smlouva upravující práva a povinnosti osob) a ztratily tím tedy své významnější postavení mezi mezinárodními smlouvami. Lidskoprávní smlouvy, které byly přijaty podle článku 10 před Euronovelou byly označeny Ústavním soudem ve značně kontroverzním nálezu 403/2002 sb. za referenční kritérium pro posuzování ústavnosti zákona a tedy de facto za součást ústavního pořádku.

Posílení monistického přístupu k mezinárodním smlouvám (inkorporace)

Podle euronovely Ústavy se součástí českého právního řádu stanou všechny mezinárodní smlouvy, k nimž dává souhlas Parlament (čl. 10). *Parlament ovšem souhlasí „jen“ se smlouvami, které jsou výslovně uvedené v článku 49. Článek 95 odstavec 1 stanoví, že „soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu.“*²⁸ Z tohoto plyne omezení, že soudce je vázán pouze prezidentskými smlouvami. Tento nedostatek je ale v praxi překonáván odkazy v jednotlivých zákonech na mezinárodní smlouvy. *Smlouvy rezortní a vládní, na rozdíl od smluv prezidentských, nepodléhají schválení parlamentu, nemohou být tedy postaveny na rovné úrovni zákonu.*²⁹

²⁷ Malenovský, Jiří, Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR, Právník, č. 9, 2003

²⁸ Ibid.

²⁹ Scheu, H. Úvod do mezinárodního práva ve veřejného, Auditorium, Praha 2010 str.54

Plnění mezinárodních závazků

Nový § 1 odst. 2 Ústavy stanoví: “ Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.” Touto normou je zavázán stát, popřípadě jeho orgány, které jsou považovány za státní z hlediska mezinárodního práva. Subjekty českého práva se mohou nezpochybně dovolat toho, aby tyto orgány ve své moci v žádném případě nepostupovali v rozporu se závazky mezinárodního práva. *Předpokladem je, že tento závazek z hlediska povahy vztahu je přisaditelný do práva vnitrostátního a byl subjekt vnitrostátního práva skutečně určen. V ostatních případech je ustanovení § 1 odst. 2 závazným návodem pro vešnou moc jak interpretovat ústavní předpoklad a celý právní předpoklad.*³⁰

§ 1 odst. 2 Ústavy ČR

§ 1 odst. 2 Ústavy ČR stanoví, že “ Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva”. Pojem “mezinárodního závazku” má v mezinárodním právu ustálený význam. Nejedná se pouze o smluvní závazky, ale jde o závazky z jakéhokoli pravidla mezinárodního práva. Mezinárodní soudní dvůr uvedený pojem několikrát tímto způsobem popsal.³¹

Česká republika není nucena dodržovat všechny normy mezinárodního práva, nýbrž jen takové, kterými je zavázána. *Česká republika není povinna dodržovat pravidla mezinárodní smlouvy, jejíž není stranou, ani pravidla smlouvy, jejíž stranou sice je, avšak k přiměřenému ustanovení vznesla výhradu.*³²

Článek 1 odstavce 2 se dá chápat jako jakýsi pokyn ústavodárce, jakým způsobem se mají vnitrostátní státní orgány chovat ve vztahu k mezinárodnímu právu. Dá se například vyvodit povinnost Parlamentu nepřijímat takové zákony, které by státu znemožnily chovat se v souladu s mezinárodním i evropským právem.

Z článku 1 odst. 2 Ústavy ČR, ve spojení s principem spolupráce, stanoveným § 10 Smlouvy ES, vyplývá ústavní princip, podle něhož mají být domácí právní předpisy, v etně ústavy, interpretovány souladně s principy evropské integrace a spolupráce komunitárních orgánů a orgánů členského státu. Pokud tedy existuje několik interpretací Ústavy, jejíž součástí je Listina základních práv a svobod, přičemž jen některé z nich vedou k dosažení závazku, který předpokládá Česká republika v souvislosti se svým členstvím v EU, je nutno volit výklad, který

³⁰ Malenovský, Jiří, Mezinárodní smlouvy podle § 10a Ústavy ČR, Právník, č. 9, 2003

³¹ Např. Příklad Nikaragua (Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, Nicaragua v. United States of America. Merits, Judgment. I.C.J. Reports 1986, p. 14)

³² Sládek V., Mikule V., Syllová J.,: Ústava České republiky, komentář str. 12 – 13 (Mikule)

*podporuje realizaci tohoto závazku, a nikoli výklad, který tuto realizaci znemožňuje.*³³

lánek 10

Je jednou z nejhmatatelnějších změn v chápání poměru mezinárodního a vnitrostátního práva v české republice. Tento lánek stanoví pro jistou oblast mezinárodních smluv (l. 49) způsob recepce (inkorporace), podmínky recepce a zároveň způsob aplikace.

Podmínky recepce

Pro vtažení mezinárodní smlouvy do českého práva je třeba splnit kumulativně tyto tři podmínky:

- (a) Ratifikace mezinárodní smlouvy (s možností prozkoumání souladu mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem)*
- (b) souhlas Parlamentu s posléze ratifikovanou mezinárodní smlouvou,*
- (c) vnitrostátní vyhlášení mezinárodní smlouvy a*
- (d) závaznost smlouvy pro českou republiku.*³⁴

Způsob aplikace

V této větě článku 10 za slovníkem obsahuje pokyn pro orgány ve své moci, které aplikují právo, mezi nimiž obecné soudy na prvním místě³⁵. Soudce je vázán zákonem a podle novelizovaného znění článku 95 i mezinárodní smlouvou. V kombinaci s aplikací jedinstvím mezinárodních smluv to staví mezinárodní právo nad právo vnitrostátní. *Mezinárodní smlouvy se použijí i tehdy, není-li totožný vztah v zákoně vůbec nijak upraven. Je totiž třeba mít na zřeteli logiku monistické inkorporační operace, k níž l. 10 Ústavy dává pokyn.*³⁶

lánek 10 přinesl do českého právního řádu jakousi variantu monismu s primátem mezinárodního práva, tento monismus ale není připuštěn bez značně dualistických podmínek. V důsledku naší Ústava vytvořila funkční systém, který dualisticky podmínil monistickou recepci a aplikaci.

³³ Nález Ústavního soudu, Pl.ÚS 66/04 <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-66-04>

³⁴ Šišková, N., Mezinárodní smlouvy podle l. 10 Ústavy ČR a otázky související, Právní fórum .8, 2005 str. 291

³⁵ Kysela, J., Kühn, Z., Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR, Právní rozhledy, .7, 2002, str 303

³⁶ Malenovský, J.: Mezinárodní právo ve své, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému, 5. Podstatně upravené a doplněné vydání, Doplněk, Brno 2008 str. 411

lánek 10a

lánek 10a byl p idán do Ústavy v souvislosti se vstupem do Evropské unie a dá se ozna it za klasickou integra ní klauzuli. Pomocí tohoto lánku se dají n které pravomoci orgán R p enést na mezinárodní organizaci i instituci. *Jedná se o mezinárodní instituci i organizaci vykonávající ást suverenity státu.*³⁷ Orgány p íslušné instituce, na které budou pravomoci p eneseny, budou vykonávat tyto pravomoci namísto vnitrostátních orgán . Jedná se o p enesení suverenity. *Pojem „orgán eské republiky“ zahrnuje nejen orgány moci zákonodárné, výkonné a soudní, ale též nap . Nejvyšší kontrolní ú ad nebo eskou národní banku.*³⁸

S lánkem 10a souvisí i nález Ústavního soudu ve v íci cukerných kvót - Pl. ÚS 50/04. Vláda p ijala na ízení, které stanovilo cukerné kvóty. Skupin poslanc se zdálo toto na ízení neústavní a obrátili se na ústavní soud. Ústavní soud se v tomto rozsáhlém nálezu vyjad oval nejd íve ke své p íslušnosti, k p edchozí judikatu e a k obsahu na ízení. Plénium nakonec došlo k záv ru, že *„Lze uzav ít, že klí rozd lování individuálních produk ních kvót byl shledán ústavn konformním, z ehož plyne, že p vodní návrh navrhovatel by býval musel být zamítnut.“* Zamítnut ale nakonec nebyl - vláda p íjetím napadeného ustanovení § 3 na ízení . 548/2005 Sb., kterým se toliko parafrázuje ustanovení l. 1 odst. 3 na ízení Komise (ES) . 1609/2005, nerespektovala skute nost, že p istoupením R k EU došlo na základ l. 10a Ústavy R k p enosu pravomocí vnitrostátních orgán na orgány nadnárodní.³⁹ Ústavní soud nadále konstatoval podmín ní tohoto p enosu, protože i p es l. 10A, eská republika je stále suverénní stát. *Tato suverenita se dá rozd lit do formální a materiální roviny. První z t chto rovin se týká samotných mocenských atribut státní svrchovanosti, druhá rovina se týká obsahových komponent výkonu státní moci. Jinak e eno, delegace ásti pravomocí vnitrostátních orgán m že trvat potud, pokud tyto pravomoci jsou orgány ES vykonávány zp sobem slu itelným s uchováním základ státní suverenity R a zp sobem, jenž neohrožuje samotnou podstatu materiálního právního státu.*⁴⁰ Výsledkem celého ízení p ed Ústavním soudem bylo zrušení na ízení vlády ohledn cukerných kvót. Vláda nebyla zmocn na k p íjetí takového na ízení, protože tuto oblast už p ímo upravilo na ízení Evropské unie.

³⁷ Mrázek, J., Suverenita státu a mezinárodní právo, Právník, .7, 2007, str. 755

³⁸ Sládek V., Mikule V., Syllová J.,: Ústava eské republiky, komentá str. 81(Mikule)

³⁹ Nález ústavního soudu, Pl.ÚS 50/04, z <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-50-04>

⁴⁰ Tamtéž

lánek 63 odstavec 1, zvlášt písmeno a) a b)

Prezident republiky, v pozici hlavy státu, zastupuje stát navenek a sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Pravomoc prezidenta republiky zastupovat stát navenek je celkem logickým d sledkem toho, že hlava státu je p edstavitelem jeho svrchovanosti.

Pravomoc sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy je ve srovnání s jinými ústavními úpravami formulována velmi široce. *Z hlediska eského ústavního práva se dá hovořit o monopolu smluvní normotvorby.*⁴¹ Rovnováha mezi prezidentem a vládou je ve vztahu k mezinárodním smlouvám vychýlená i tím, že prezidentovi je výslovn dána pravomoc p enést sjednávání n kterých mezinárodních smluv na vládu i na její jednotlivé leny. *V ústavní praxi R je pravomoc sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy vykládána natolik široce, že bez zmocn ní prezidenta není vláda oprávn na nejen uzavít, ale i dojednat mezinárodní smlouvu.*⁴² Prezident ovšem sám nejedná o mezinárodní smlouvy, tím pov uje vládu, která na rozdíl od n j podléhá kontrole parlamentu. I p esto je takto široká kompetence prezidenta ve vztahu k mezinárodním smlouvám neobvyklá. *N mecká ústava a jiné starší evropské ústavy v tšinou pov ují hlavu státu pouze “uzavíráním” mezinárodních smluv, nikoli jejich sjednáváním*⁴³

Ústava R je ústavou p ístupnou mezinárodnímu právu a umož ující integraci v nadstátních organizacích. V tomto ohledu je srovnatelná se Základním Zákonem SRN a s dalšími ústavami st edoevropských stát . Ústava R jasn nevymezuje p ístup k mezinárodnímu právu oby ejovému, ale vzhledem k sou asné tendenci kodifikovat oby eje se dá tento nedostatek p eklenout p istupováním k smlouvám. Zárove extenzivní výklad látku 1 odstavce 2 by bylo možné použít na mezinárodní oby ejové právo.

⁴¹ Malenovský, J.: Mezinárodní právo ve ejné, jeho obecná ást a pom r k jiným právním systém m, zvlášt právu eskému, 5. Podstatn upravené a dopln né vydání, Dopln k, Brno 2008 str. 474

⁴² Ibid. str. 474

⁴³ Ibid. str. 475

2.3. Poměr mezinárodního práva a práva vnitrostátního ve Spolkové republice Německo

Německé ústavy byly vždy ve srovnání s českými i eskoslovenskými (až na současnou úpravu) mnohem otevřenější v přístupu k mezinárodnímu právu. *Po každé ze světových válek se zdvihla vlna snahy vložit do národních ústav ustanovení, které by mezinárodní práva učinilo právem vnitrostátním.*⁴⁴ Německo, jako poražená mocnost navíc nemělo valnou možnost protestovat a text ústavy mu byl do jisté míry vnucen. Vzhledem k historickým zkušenostem a okolnostem vzniku je Základní zákon (Ústava Spolkové republiky Německo) otevřený mezinárodnímu právu. *Pro bývalé agresory a státy s totalitní minulostí slouží ústavní závazek respektovat pravidla mezinárodního práva také jako něco na způsob „slibu v ruce mezinárodním právním hodnotám na nejvyšší možné úrovni.*⁴⁵ Druhá světová válka přinesla i změnu pohledu na tradiční postavení státu a jednotlivce. *Tento vztah neměl být považován za záležitost čistě vnitrostátního práva. Národní zájem o lidská práva umožnil jednak vznik mnoha důležitých mezinárodních nástrojů a zároveň vedl k uznání základních lidských práv v národním právu, dokonce v některých ústavách i k nadřazenosti k právu vnitrostátnímu.*⁴⁶

I přes relativní stáří Základního zákona (1949), je ústavou moderní, která vymezuje vztah k mezinárodnímu právu. Velkou zásluhu na tom má zajisté i více než 50 novelizací, ale zajímavostí zůstává, že jen málo z nich se dotýkalo mezinárodního práva. O dobrém vztahu Základního zákona SRN k mezinárodnímu právu svědčí i celkový mírový tón této ústavy, vybízející k zahraniční spolupráci.

Východiskem pro poměr mezinárodního práva a práva vnitrostátní v Základním zákoně SRN jsou články 23, 24, 25, 59 a článek 1 odstavec 1. Podle článku 23 SRN spolupůsobí k dosažení sjednocené Evropy, k uskutečnění cílů Evropské unie a jedná v zájmu EU. *Za tím účelem pak spolek může zákonem a se souhlasem Spolkové rady přenášet svrchovaná práva na orgány unie.*⁴⁷ Článek 23 je jakýmsi *lex specialis* ve vztahu k EU k článku 24. Článek 24 obsahuje zmocnění SRN převést své suverénní pravomoci na mezinárodní organizace, podílet

⁴⁴ Wilson, International Law in New National Constitutions, 58 AJIL (1964/2) 432.

⁴⁵ Ferrari-Bravo, 'International and Municipal Law; The Complementarity of Legal Systems', in R.St.J. Macdonald, D.M. Johnson (eds), The Structure and Process of International Law: Essays in Legal Philosophy Doctrine and Theory (1983) 733

⁴⁶ Vereshchetin, A., 'New Constitutions and the Old Problem of the Relationship between International Law and National Law', 7 EJIL(1996) 31;

⁴⁷ Dausies, M.A., Poměr práva Evropského společenství k vnitrostátnímu právu ve světle německého ústavního předpisu, Právník .6, 1997 str. 476

se na systému kolektivní obrany a přistoupit k systému mezinárodního rozhodčího soudnictví. Obecná pravidla mezinárodního práva jsou součástí německého právního řádu, aniž by je bylo třeba jakkoliv transformovat. Toto ustanovení článku 25 je typicky monistický prvek. Oproti tomu článek 59 vychází z dualistické koncepce, když vyžaduje transformaci mezinárodních smluv.

2.4 Rozbor článku Základního zákona SRN

článek 25 Základního zákona

článek 25 je předpisem, který zavádí všeobecná pravidla mezinárodního do práva vnitrostátního. *Pojem a rozsah obecných pravidel mezinárodního práva jsou i dneska sporné. I stupeň působnosti je stejně nejasný vyjádřen a byl z toho dlouho tématem sporů v literatuře a v praxi.*⁴⁸ Smysl článku 25 základního zákona je převzetí obecných mezinárodních právních pravidel do práva vnitrostátního. Způsob převzetí bývá označován jako automatická inkorporace. Automatická inkorporace znamená, že pokud je jisté mezinárodní právní pravidlo uznáno v tšinou stát a dá se tedy označit za všeobecné, je bez dalšího aplikovatelné i ve vnitrostátním německém právu. Problém článku 25 je definice pojmu všeobecných mezinárodních právních pravidel. *Na jedné straně jsou to ta pravidla, která jsou uznávána státy mezinárodního právního společenství (všeobecná pravidla), a na druhé straně se jedná o pravidla, která uznává jen SRN (zvláštní uznání).*⁴⁹ Obecně se má za to, že za pravidlo mezinárodního práva se považuje mezinárodní obyčej, všeobecné právní zásady a to obzvláště ty, které Stálý mezinárodní dvůr spravedlnosti podle článku 38 písmeno c svého Statutu používá k řešení mezinárodních konfliktů, pokud obyčejové mezinárodní právo a mezinárodní smluvní právo žádná vlastní pravidla neobsahují.⁵⁰ Za všeobecné pravidlo mezinárodního práva se ale nedají označit pravidla obsažená v mezinárodních smlouvách a to ani v mezinárodních smlouvách vícestranných. Pro mezinárodní smlouvy platí režim článku 59 a jejich právní síla je odvozována od uvozovacího zákona. Pokud mezinárodní smlouva obsahuje kodifikaci mezinárodních obyčejů, použije se na tuto kodifikovaná obyčejová pravidla režim článku 25.

⁴⁸ Geiger, R., Grundgesetz und Volkerrecht, 3. přepracované vydání, C.H.Beck, 2002, str. 162

⁴⁹ Ibid. str. 214

⁵⁰ BVerfG, 2 BvR 253/04 z 8.4.2004,

Vnitrostátní aplikovatelnost

lánek 25 upravuje pouze převzetí mezinárodního pravidla a stanoví aplikatelnost před zákonem. Obecně se má za to, že všeobecné pravidlo mezinárodního práva stojí nad zákonem, ale pod základním zákonem. Jakýkoliv rozpor se Základním zákonem SRN zruší platnost inkorporovaného pravidla. Lánek 25 neupravuje způsob aplikace mezinárodního pravidla. Předpokladem aplikace mezinárodního pravidla je jeho přednost. *Vhodnost a přednost normy není předpokladem pro její převzetí. Taková interpretace by vedla k nepřiměřenému omezení článku 25 Základního zákona a stála mezinárodní právní otevřenosti Základního zákona v cestě.*⁵¹ Státní soudy a správní orgány mohou tedy aplikovat jen přednostně aplikovatelné pravidla mezinárodního práva. Pravidla, která potřebují konkretizaci, se obracují jen na zákonodárské orgány. Jednotlivec se může odvolat na taková pravidla mezinárodního práva, která slouží k jeho ochraně (např. lidská práva) odvolat. Jednotlivec má však vyplývající i povinnosti – například zákaz páchat válečné zločiny. Podle judikatury německých soudů, se jednotlivec nemůže dovolat mezinárodních práv, která zavazují a chrání jen státy.

lánek 25 předináší zajímavou formu monismu pro všeobecně uznávaná pravidla mezinárodního práva. Pro srovnání se nabízí v Ústavě ČR ustanovení článku 1 odstavec 2, který je ale pouze ustanovením deklaratorním, na které není možné se přednostně odvolat. Zároveň plní jinou funkci než lánek 25 Základního zákona – nevtahuje do právního řádu ČR žádné normy, chová se spíše jako „pokyn pro zákonodárce i pro orgány ve veřejné moci.“ a charakterizuje obecně přístup ČR k mezinárodnímu právu.

lánek 59 odstavec 2

Podle článku 59 odst. 2 Základního zákona je nutné pro vnitrostátní platnost smlouvy, upravující politické vztahy SRN nebo vztahující se na předem ty spolkového zákonodárství, předjetím uvozacím zákonem. Tento zákon má mít sílu běžného spolkového zákona nebo nařízení. Podmínky platnosti mezinárodní smlouvy ve vnitrostátním právu jsou podobné jako v ČR – smlouva musí být ratifikována a k ratifikaci musí dát souhlas parlament. Uzavírání mezinárodních smluv má na starosti spolková vláda. Spolkový prezident zastupuje SRN v zahraničí a uzavírá mezinárodní smlouvy. Jedná se o kontrahovanou pravomoc. Sjednávání mezinárodních smluv je v kompetenci spolkové vlády, v nichž kterých případech je to kompetence vlád spolkových zemí. Parlament dává souhlas k ratifikaci předjetím uvozacího

⁵¹ Geiger, R., Grundgesetz und Volkerrecht, 3. přepracované vydání, C.H.Beck, 2002 str. 165

zákonu. Tento zákon má zajistit, že přijímaná mezinárodní smlouva nebude v rozporu se Základním zákonem SRN. Zároveň se jedná o významné posílení vlády, kdy moc výkonná (vláda a prezident) jsou kontrolováni mocí zákonodárnou a platnosti mezinárodní smlouvy se dá dosáhnout pouze spoluprací těchto dvou složek. *Základní zákon tak zajišťuje smluvní vztahy a snižuje současně nebezpečí konfliktu mezi exekutivou a legislativou.*⁵²

Článek 59 odstavec 2 se použije na smlouvy upravující politické vztahy SRN a na smlouvy vztahující se na podmínky spolkového zákonodárství. *Smlouvy upravující politické záležitosti jsou pouze ty mezinárodní dohody, které jsou mimo jiné významné pro postavení SRN ve světě.*⁵³ Jedná se například o smlouvy mírové, smlouvy o spolupráci a o odzbrojení. Smlouvy vztahující se na podmínky spolkového zákonodárství jsou ty smlouvy, které požadují k provedení výkonu smluvní vůle zákon. To znamená, že se jedná o takové smlouvy, které ukládají práva a povinnosti občanům, což se podle ústavní zásady dá realizovat jen zákonem nebo na základě zákona.

Postup popsaný článkem 59 odstavcem 2 se dá označit jako transformace. Zároveň se jedná o dualistický přístup k mezinárodní smluvnímu právu.

Článek 24

Článek 24 je jakousi obdobou integrační klauzule známé z Ústavy ČR (článek 10a). Podobně jako česká integrační klauzule, povoluje německé ustanovení přenos svrchovaných (v německé verzi výsostných) pravomocí na mezinárodní entity. *Podobně jako v ČR, i v Německu byla na tomto základě také ratifikována Smlouva o založení Evropských společenství.*⁵⁴ V souvislostech s novelou základního zákona v roce 1992 ztratil článek 24 na svou významnost, protože nové znění článku 23 upravilo členství v Evropské unii. I přes to zůstává článek 24 základním východiskem pro přenos výsostných pravomocí na mezinárodní entity. *Přenos výsostného práva nastane mezinárodní smlouvou. Pojem přenosu se rozděluje na dvě části: za prvé na přídělení kompetencí na mezinárodní úroveň a za druhé stát se z ekne svého výlučného nároku týkajícího se jeho vnitrostátní úpravy v příslušné oblasti.*⁵⁵ Mezinárodní entitou se rozumí mezinárodní organizace a její orgán, bez ohledu na mezinárodní subjektivitu. Na rozdíl od české úpravy, k přenosu výsostných práv není potřeba kvalifikovaná většina, stačí většina dostatečná k odhlasování běžného spolkového zákona.

⁵² Geiger, R., Grundgesetz und Volkerrecht, 3. přepracované vydání, C.H.Beck, 2002 str. 130

⁵³ Ibid. str. 132

⁵⁴ Dausies, M. A., Poměr práva Evropského společenství k vnitrostátnímu právu ve světle německého ústavního předpisu, Právník . 6, 1997 str. 479

⁵⁵ Geiger, R., Grundgesetz und Volkerrecht, 3. přepracované vydání, C.H.Beck, 2002 str. 132

Závěr

Otázka vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva patří k jedné ze základních otázek mezinárodního práva a proto tato problematika nechybí v žádné úrovni mezinárodního práva ve stejném. Vztahu těchto dvou oblastí práva se ve většině míře využívá česká úroveň. Toto téma je bezpochyby (vzhledem k relativně nedávným politickým změnám) a k propojení k Evropské unii o něco aktuálnější v české republice, což je důvod, proč se této problematice v ní více prostoru. Vzhledem k tomu, že Základní zákon Spolkové republiky Německo byl v posledních letech ve vztahu k mezinárodnímu právu spíše neměnný, je logicky i prostor v novém vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva o něco stručnější. Popis teoretických východisek vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva se v českých úrovních příliš neliší od německého. Rozdíly se dají najít v popisu souasných situací, kde jsou česká úroveň opatrnější a považují monismus a dualismus pouze za východiska, která nám mohou pomoci při popisu vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva. Německá úroveň odvozuje souasnou situaci od daného teoretického východiska a na závěr ji drobně relativizují. Díky této závěrečné relativizaci není rozdíl mezi popisem souasných situací podle německých a českých úrovní až tolik markantní.

Vztah mezinárodního a vnitrostátního práva se ve svém tradičním dělení na monistický a dualistický přístup není možné naleznout ani v Ústavě ČR ani v Základním zákoně SRN. Jak pravil Goethe: Šedivé jsou všechny teorie, a v ní zelený je strom života. Obě ústavy používají kombinovaný model, složený z prvků obou teorií. V Základním zákoně Spolkové republiky Německo můžeme nalézt prvky monismu v článku 25, který inkorporuje všeobecná pravidla mezinárodního práva do vnitrostátního právního řádu a jedinec se na něm může přímo odvolat. Ustanovení srovnatelného významu v Ústavě ČR není. Vzhledem k souasně tendenci kodifikovat všeobecná pravidla mezinárodního práva se může zdát, že podobné ustanovení není v Ústavě ČR potřebné, ale nesmíme zapomínat na dualistické podmínky inkorporace mezinárodních smluv podle článku 10 Ústavy. Pokud by Ústava ČR obsahovala článek podobný článku 25 Základního zákona, byl by český právní řád o něco otevřenější právu mezinárodnímu. Nejzásadnější rozdíl mezi Ústavou ČR a Základním zákonem SRN spatřuji v přístupu k mezinárodním smlouvám. Ústava ČR nabízí možnost inkorporovat smlouvy po překonání jistých dualistických podmínek. V Německu jsou mezinárodní smlouvy transformovány a jejich síla závisí na síle uvozoovacího zákona. Inkorporace podle Ústavy ČR je o něco efektivnější, protože zabezpečuje jednotný výklad všech smluv v

mezinárodním právem. Z tohoto hlediska se dá považovat Ústava SR za mírně pokrokovější. Doslovně znění Základního zákona transformaci ale nezakotvuje, ta je dovozena z ustálené praxe zákonodárce a z judikatury soudů. Je možné, že se tato praxe změní, přístup se přehodnotí a uvozovací zákon bude fungovat pouze jako potvrzení platnosti, k obsahu se bude přistupovat jako k mezinárodní smlouvě.

Článek, který přenáší pravomoci na mezinárodní organizace je v Ústavě SR (čl. 10a) i Základním zákonem formulován velmi podobně. Důvodem je inspirace českého ústavodárce v Základním zákoně (čl. 24). Zároveň oba tyto dokumenty sledovaly stejný cíl, totiž ochotu být integrováni v mezinárodní organizaci, k čemu jsou tyto články vhodným nástrojem.

Rozdíly, které jsou mezi Ústavou SR a Základním zákonem ve vztahu nejsou příliš významnými. Největší praktický rozdíl je patrný v přístupu k mezinárodním smlouvám, který se ale nejspíše bude sbližovat.

Základní zákon SRN obsahuje i speciální ustanovení ohledně vztahu k Evropské unii. Ústava SR takové ustanovení nemá a přistupuje k Evropské unii jako k běžné mezinárodní organizaci a ustálenou praxi a judikaturou se snaží překonat jisté specifika Evropské unie.

Monismus ani dualismus se ve své čisté podobě neobjevuje ani v Ústavě SR, ani v Základním zákoně. V obou ústavách se dají najít prvky monismu a dualismu. Základní zákon přistupuje monisticky k všeobecným pravidlům mezinárodního práva a dualisticky k mezinárodním smlouvám. Jisté prvky monismu se dají spatřovat v přístupu Ústavy SR k mezinárodním smlouvám, který je ale podmíněn dualisticky.

Obě ústavy by mohly být sobě navzájem zdrojem inspirace. Ústava SR by mohla přijmout úpravu uzavírání mezinárodních smluv prezidentem republiky ze Základního zákona a omezit tak monopol hlavy státu ve vztahu k mezinárodním smlouvám. Základní zákon by mohl přijmout z Ústavy SR ustanovení týkající se mezinárodních smluv, což by zajisté uvítala i legislativa, které by odpadla povinnost vydávání uvozovacího zákona.

I přesto, že by se dalo na vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva něco vylepšit, jsou obě ústavy jsou ústavami demokratickými, které jsou otevřené mezinárodnímu právu, mezinárodní spolupráci a integraci v nadnárodních organizacích

Seznam literatury

Ústavy:

1. Ústava ČR, dostupná z <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
2. Základní zákon SRN, dostupný z http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html
3. Ústava SR, dostupná z [http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_F38FE30121A6A4BAC1257648004A9230_SK/\\$File/ustava.pdf](http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_F38FE30121A6A4BAC1257648004A9230_SK/$File/ustava.pdf)

Učebnice mezinárodní práva ve veřejného:

1. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému, 5. Podstatně upravené a doplněné vydání, Doplněk, Brno 2008
2. Vladislav David – Pavel Sladký – František Zbořil: Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 1. vydání. Leges, Praha 2008
3. Doehring, K.: Völkerrecht: ein Lehrbuch, 2. vydání, C. F. Müller, Mnichov 2004
4. Ignaz Seidl-Hohenveldern, 3. vydání, přeložila Monika Pauknerová, Aspi, Praha 2006
5. Scheu, H. Úvod do mezinárodního práva veřejného, Auditorium, Praha 2010
6. Geiger, R., Grundgesetz und Völkerrecht, 3. přepracované vydání, C.H.Beck, 2002
7. Cassese, A. International Law, Oxford University Press, 2001 Oxford

Články:

1. Erika de Wet, The Reception Process in Belgium and the Netherlands, in THE RECEPTION OF THE ECHR IN EUROPE, Helen Keller & Alec Stone-Sweet eds., Oxford Univ. Press 2008
2. Malenovský, Jiří, Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR, Právník, č. 9, 2003
3. Šišková, N., Mezinárodní smlouvy podle čl. 10 Ústavy ČR a otázky související, Právní fórum, č. 8, 2005
4. Kysela, J., Kühn, Z., Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv.

- euronovely Ústavy R, Právní rozhledy, .7, 2002, str 303
5. Mrázek, J., Suverenita státu a mezinárodní právo, Právník, .7, 2007,
 6. Wilson, International Law in New National Constitutions, 58 AJIL (1964/2) 432.
 7. Ferrari-Bravo, 'International and Municipal Law; The Complementarity of Legal Systems', in R.St.J. Macdonald, D.M. Johnson (eds), The Structure and Process of International Law: Essays in Legal Philosophy Doctrine and Theory (1983) 733
 8. Vereshchetin, A., 'New Constitutions and the Old Problem of the Relationship between International Law and National Law', 7 EJIL(1996) 31
 9. Dausés, M.A., Poměr práva Evropského společenství k vnitrostátnímu právu ve světle německého ústavního pořádku, Právník .6, 1997

Judikáty:

1. Nález Ústavního soudu, Pl.ÚS 66/04
<http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=PI-66-04>
2. Nález ústavního soudu, Pl.ÚS 50/04, z
<http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=PI-50-04>
3. BVerfG, 2 BvR 253/04 z 8.4.2004
4. Rozsudek v případě Lotus http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf
5. Rozsudek v případě Nikaragua <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=367&p1=3&p2=3&case=70&p3=5>

Další zdroje:

1. Wintr, J.: Principy českého ústavního práva, 2. vydání, Aleš Benk, Plzeň 2013
2. Dodavková zpráva k ústavnímu zákonu 395/2001 sb., dostupná například z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?ct=884&ct1=0&o=3>
3. Sládek V., Mikule V., Syllová J.,: Ústava české republiky, komentář